

*Ірина Кіндрась,
аспірант кафедри тюркології
Інституту філології Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ У ФІЛОЛОГІЧНОМУ ВНЗ

У статті розглянуто особливості методів педагогічного стимулювання на початковому етапі навчання турецької мови у філологічному ВНЗ. Зокрема, обґрунтовано важливість створення сприятливого емоційного мікроклімату, налагодження взаємин співробітництва і побудова навчального процесу з урахуванням інтересів студентів. Крім того, висвітлено особливості початкового етапу навчання усного турецького монологічного мовлення у вищій школі та здійснено аналіз методів та прийомів навчання, які сприяють розв'язанню соціально-психологічних проблем адаптації першокурсника.

Ключові слова: *початковий етап навчання, усне турецьке монологічне мовлення, методика навчання, методи педагогічного стимулювання, організація навчання, інішомовна та міжкультурна взаємодія.*

В статье рассмотрены особенности методов педагогического стимулирования на начальном этапе обучения турецкого языка в филологическом вузе. В частности, обоснована важность создания благоприятного эмоционального микроклимата, налаживание отношений сотрудничества и построение учебного процесса с учетом интересов студентов. Кроме того, освещены особенности начального этапа обучения устной турецкой монологической речи в высшей школе и осуществлен анализ методов и приемов обучения, которые способствуют решению социально-психологических проблем адаптации первокурсника.

Ключевые слова: *начальный этап обучения, устная турецкая монологическая речь, методика обучения, методы педагогического стимулирования, организация обучения, иноязычное и межкультурное взаимодействие.*

The article is devoted to the questions of teaching oral Turkish monologue speech in the initial stage of learning at high school as a kind of foreign language activities. The article deals with methods of pedagogical stimulation at the initial stage of learning Turkish monologue speech at high school. In

particular, the importance of creating a favorable and emotional microclimate, establishing relations of cooperation and the construction of the educational process taking to account the interests of students is proved. Besides, features of the initial stage of learning oral Turkish monologue speech at high school are described and the analysis of methods and techniques which help to cope with social and psychological problems of 1st year students' adaptation is made.

Key words: *initial stage of learning, oral Turkish monologue speech, teaching methodology, methods of pedagogical stimulation, organization of educational process, foreign language and intercultural interaction.*

Оволодіння іноземною мовою в системі вищої освіти стає все актуальнішим, оскільки Україна підтримує широкі зв'язки з багатьма зарубіжними країнами. Збільшується кількість підприємств, які працюють із закордонними партнерами. В Україні відбуваються динамічні зміни перетворення у політичному, соціально-економічному і культурному житті.

Той факт, що Туреччина є сусідкою України через Чорне море, а також розвинуті економічні й туристичні стосунки між двома країнами, дає студентам, що вивчають турецьку мову, багато можливостей для мовної практики під час навчання та великі шанси для працевлаштування після закінчення університету. Зростає потреба суспільства в людях, що володіють турецькою мовою, як засобом спілкування. Реалії сьогодення ставлять перед ними проблему оволодіння даною мовою як засобом спілкування та взаємодії.

Усі ці фактори спонукають науковців-методистів і вчителів практиків переосмислювати цілі іншомовного навчання та акцентувати увагу на пошуках дієвих засобів їх досягнення.

Хоча різним аспектам навчання іноземних мов студентів мовних спеціальностей ВНЗ на початковому етапі присвячено дослідження багатьох методистів, проте переважна більшість сучасних наукових робіт базується на матеріалі романо-германських мов. Незважаючи на вагомий внесок Халимоненка Г. І., Мініахметової Е. Х., Ахмета Айдина, Таркана Тектена, Прушковської І. В., які зробили вагомий внесок у розвиток методики навчання турецької мови в Україні, на жаль, в методиці викладання турецької мови в Україні все ще не висвітлено питання навчання її на початковому етапі у вищій школі та існує реальна потреба у розробці методик викладання даної мови, які базувалися б на досягненнях загальної методики навчання іноземних мов та враховували б особливості турецької мови при вивченні її українськими студентами.

Методика навчання турецької мови є складним комплексом методичних, лінгвістичних та психологічних питань. Методичний бік її пов'язаний із забезпеченням необхідних умов для успішного формування

вмінь і навичок іншомовного мовлення на початковому етапі. Для того, щоб забезпечити належні умови навчання турецької мови студентів мовних спеціальностей на початковому етапі, необхідно докладно розглянути особливості використання методів педагогічного стимулювання на даному етапі навчання турецької мови у філологічному ВНЗ, щоб в майбутньому, при розробці методик навчання турецької мови, подолати труднощі, які виникають у процесі вивчення даної мови.

Основною метою даної статті є обґрунтування особливостей методів педагогічного стимулювання на початковому етапі навчання турецької мови у філологічному ВНЗ.

З метою підвищення результативності навчального процесу та прискорення подолання труднощів початкового етапу навчання турецької мови виникає необхідність впроваджувати методи педагогічного стимулювання на заняттях з турецької мови на першому курсі ВНЗ. Створення сприятливого емоційного мікроклімату, налагодження взаємин співробітництва і побудова навчального процесу з урахуванням інтересів студентів призводять до зникнення у них почуття невпевненості в собі, страху перед очікуваними негативними оціночними судженнями викладача.

У роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників містяться вказівки про необхідність створення певних взаємин під час навчання іноземної мови. Так, В. Ріверс пише: «Ситуація між учнями і викладачем має бути найбільш невимушеною, а між окремими учнями не повинно бути ніяких незгод» [4, с. 215].

Автор зазначає, що процес комунікації передбачає певний взаємозв'язок між індивідами і не зводиться до оперування завченими напам'ять у результаті багаторазового повторення зворотами і «затренованими» структурами. Якщо ж учасники в умовах групової бесіди почуваються скутими, то настає період їхнього мовчання, що аж ніяк не пов'язане зі здатністю говорити даною мовою. В. Ріверс справедливо вказує, що «уміння вільно вести бесіду на іноземній мові легше формується, якщо ті, хто навчається, відчують себе вільно у взаєминах із викладачем і один з одним» [4, с. 216].

Недотримання цієї важливої соціально-психологічної вимоги при організації занять турецької мови на початковому етапі її вивчення у ВНЗ може призвести, по-перше, до упередженої оцінки викладачем рівня мовленнєвої підготовленості першокурсника, по-друге, суттєво знижує ефективність засвоєння даної мови.

Важливим є врахування низки соціально-психологічних факторів: емоційної поведінки викладача турецької мови, його доброзичливості та поваги до студентів; зближення соціально-рольових позицій і скорочення соціальної відстані при спілкуванні педагога і вихованця; безумовного

прийняття кожного студента незалежно від рівня його мовленнєвої підготовки, дидактичної адаптованості і результативності вивчення турецької мови тощо.

У цьому аспекті цікавою є методика болгарського педагога Г. К. Лозанова, що ґрунтується на організації використання закладених у неусвідомленій психічній сфері резервних можливостей людської особистості і має назву сугестопедії [3].

Важливу роль у цій методиці відіграють такі фактори, як авторитет, інтонація, спокійна обстановка, музичний фон; необхідним є встановлення спокійного стану і довіри до запропонованої програми. Велика увага приділяється ролі особистості викладача, його «багатоканальності». Створюється така обстановка, за якої людина переконується, що її здібності та пам'ять мають значно більше можливостей, чим зазвичай вважається і ніж вважає вона сама. Врахування цього конструктивного моменту методики є особливо важливим для першокурсників, у яких на початковому етапі навчання у вищій школі відбувається суттєва трансформація їх «Я-концепції». Через це одним із важливих завдань педагога є підвищення самооцінки студента, зміцнення його впевненості у своїх мовленнєвих здібностях [3, с. 51].

Розв'язання соціально-психологічних проблем адаптації першокурсника передбачає вивчення особливостей групового характеру навчання, дослідження соціально-психологічних взаємин у групах, встановлення кореляції між рівнем взаємин і продуктивністю навчання, розміром і складом навчальних груп, просторовим розміщенням членів групи і викладача в аудиторії тощо.

Викладач турецької мови на першому курсі має відчувати всю відповідальність у виборі методів і прийомів навчання. При актуальності комунікативного підходу все популярнішою стає організація групової роботи на заняттях турецької мови. Така форма роботи сприяє тому, що першокурсники швидше знайомляться один з одним, вчать працювати та виконувати разом запропоновані завдання. Мета навчання у групі сконцентрована на застосуванні мови як засобу комунікації. Групова робота дозволяє студентам зануритися у мовне середовище, яке, окрім уже відомого матеріалу, містить і новий.

Робота у групах дає змогу студентам використовувати мовні зразки, фрази та вирази частіше, ніж на звичайних заняттях. Студенти при цьому засвоюють і стратегію спілкування, що містить вміння обговорювати, підтримувати бесіду, отримувати необхідну інформацію, висловлюватись на запропоновану тему, вирішувати проблему нестачі словникового запасу чи уповільненого темпу мовлення. Групова робота сприяє розв'язанню і таких лінгвістичних комунікативних завдань, як інформування, спонування, оцінювання та ставлення, встановлення контакту, що має

важливе значення у підготовці майбутнього філолога. При організації групової форми навчання важливим є урахування процесів взаємодії і взаємовпливу індивідів, які вивчають турецьку мову. Чеський психолог Й. Лінгарт зазначає, що процес навчання у групі проходить при складних зовнішніх і внутрішніх умовах, що «присутність іншого індивіда модифікує хід психічної діяльності (продуктивність підвищується чи знижується, рівень активації змінюється)» [2, с. 83].

У період адаптації особливо активізуються соціально-перцептивні процеси – йде інтенсивне вивчення як індивідуально-психологічних характеристик учасників групової взаємодії, так і формування «дзеркального – Я» (уявлення про те, як інші оцінюють мене, яким постаю в очах однокурсників і викладача). Це призводить, наприклад, до того, що на заняттях турецької мови увага першокурсника спрямована не лише на адекватне застосування мовного матеріалу, а й на очікувану реакцію учасників іномовленнєвої інтеракції («Як оцінюють однокурсники і викладач мою мовленнєву підготовку», «Який мій рейтинг у групі», «Як сприймається моя вимова» тощо). Це нерідко призводить до «перевантаження когнітивної системи і викликає збудження суб'єкта», що проявляється, зокрема, у підвищеному рівні тривожності студента на заняттях турецької мови. Через це, конструюючи методичні підходи до вивчення турецької мови у ВНЗ, слід враховувати соціально-психологічні фактори, особливо на початковому етапі [1, с. 62].

На цьому етапі важливим є забезпечення оптимальних взаємин в академічній групі. Опираючись на дослідження С. Н. Тетіор, зазначимо, що існує пряма залежність між характером внутрішньо-групових взаємин і ефективністю навчання турецької мови. У групах із високим рівнем взаємин (гомфотерних) ефективність навчання турецької мови вища, ніж у групах із низьким рівнем взаємин. Як показники успішності були взяті екзаменаційні оцінки і результати поточної успішності студентів. Спостереження засвідчили, що заняття в гомфотерних групах відбуваються у спокійній, невимушеній обстановці, при доброзичливому ставленні їх членів один до одного [5, с. 90].

Один із факторів, який слід враховувати при організації навчання турецької на початковому етапі та, проблема якого аналізується як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками, є розмір групи. З огляду на це, постає завдання визначення оптимальної чисельності студентів у групі, що вивчає турецьку мову. Традиційно чисельність групи на практичних заняттях турецької мови у ВНЗ України 12–15 (рідко до 20) осіб. У США група з 10 чоловік вважається найбільш оптимальною, хоча на практиці її розмір інколи збільшується до 15 студентів. За дослідженнями С. Н. Тетіор, найбільш сприятлива психологічна атмосфера у тих групах, які складаються із 7–12 осіб. Тривалість адаптаційного періоду в них на

10–20 % часу коротша, ніж у групах із 20 осіб [5, с. 92].

Створенню сприятливої емоційної атмосфери при навчанні турецької мови може допомогти певний характер розміщення членів групи в аудиторії. Психологами вивчено дистанції, що найбільш сприятливо впливають на результати спілкування при правильному їх застосуванні: інтимна дистанція (від 0 до 40–50 см), особистісна дистанція (від 0,4–0,5 до 1,2–1,5 м), соціальна (або суспільна) дистанція (від 1,2–1,5 до 2 м), формальна дистанція (від 2 до 3,7–4 м), публічна (або відкрита) дистанція (більше 3,7–4 м).

Дослідження С. Н. Тетіор були спрямовані на пошук оптимальних варіантів розміщення групи на заняттях з іноземної мови. Експеримент відбувався у природних умовах під час навчальної діяльності групи. Було розглянуто декілька варіантів розміщення студентів в аудиторії: прямокутник, в лінію вздовж і впоперек аудиторії, витягнутий прямокутник, трапеція, по дузі, по дузі в два ряди, по колу з викладачем у центрі, по колу з викладачем на дузі. Було встановлено наявність кореляції між розміщенням членів групи і груповою активністю. Оптимальним варіантом є розміщення напівколом (дуга в 120–140 см.) або по колу («круглий стіл»). Розміщення по колу сприяє створенню психологічної близькості між членами групи (особистісна і соціальна дистанція спілкування) і встановленню контакту (у тому числі і зорового) між викладачем і членами групи, між однокурсниками [5, с. 96–97].

Усе це вимагає цілеспрямованої роботи зі студентами, починаючи з першого курсу. Таким чином, можемо зробити висновок, що при організації навчання турецької мови першокурсників необхідно:

- створити сприятливі у дидактичному відношенні умови для успішної адаптації першокурсників через призначення кафедрою для роботи на першому курсі найбільш кваліфікованих педагогів;
- забезпечити послідовність у змісті, методах і організаційних формах між шкільною і вузівською системами навчання мови;
- зміст навчання мови повинен бути особистісно-орієнтованим, задовольняти пізнавально-комунікативні інтереси студентів, відобразити професійну сферу їх спілкування;
- має бути раціональне поєднання індивідуальної і групової роботи, аудиторної і позааудиторної, що створює оптимальні умови для становлення студентів як суб'єктів самостійної діяльності з іноземної мови;
- сприяти розвитку самостійності і формуванню умінь самостійно працювати над розв'язанням навчальних завдань;
- враховувати індивідуально-психологічні особливості студентів, їх адаптованість до умов навчання у ВНЗ;
- забезпечити можливості самостійного регулювання студентом

темпів і обсягу матеріалу, що вивчається, залежно від його індивідуальних можливостей сприймання, пам'яті;

– створити сприятливу психологічну обстановку для діяльності першокурсника у ВНЗ, надати психологічну підтримку і допомогу у вирішенні і налагодженні умов навчання.

Оскільки методика викладання турецької мови, як наука в Україні, знаходиться на етапі становлення, то це дає підстави стверджувати, що дана стаття є одним із небагатьох поодиноких досліджень у цьому напрямку, у якому розглядаються проблеми сучасної методики викладання турецької мови у вищій школі.

Таким чином, за умов підвищення інтересу до вивчення турецької мови в Україні, методика навчання турецької мови, як наука є достатньо перспективною галуззю для подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дерябо С. Д. Гросмейстер общения: иллюстрированный самоучитель психологического мастерства / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 1996. – 192 с.
2. Лингарт И. Процесс и структура человеческого учения / И. Лингарт; [пер. с чеш.]. – М. : Прогресс, 1970. – 686 с.
3. Лозанов Г. К. Суггестология / Г. К. Лозанов. – София, 1971. – 151 с.
4. Риверс В. Психолог и преподаватель иностранного языка / В. Риверс. – М., 1967. – 220 с.
5. Тетиор С. Н. Об адаптации первокурсников к условиям обучения иностранному языку в высшей школе / С. Н. Тетиор // Вопросы преемственности курсов иностранного языка средней и высшей школы. – Вып. 2 / С. Н. Тетиор. – Свердловск, 1976. – 100 с.